

Fehér Lóránt PhD-hallgató,
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Agrárjogi és Környezetvédelmi Jogi Tanszék

Kondorosi Ferenc: A világ végveszélyben? A nemzetközi jog új kérdései¹

A világ végveszélyben? – kérdezi a szerző, Kondorosi Ferenc a Hieronymus Bosch, A gyönyörök kertje című képének egy részletét ábrázoló borítón. A könyv közel tizenhárom íven keresztül kíván választ adni az egyrészt figyelemkeltő, másrészt fantasztikus regényt ígérő címben szereplő kérdésre. Jogosan merülhet fel bárkiben a kérdés, hogy itt van-e az ideje ilyen, és ehhez hasonló kérdések feltevésére, vagy még túl korán, vagy esetleg alaptalanul kívánja-e a szerző megzörgetni a vészharangokat. A könyvben leírtak a napjainkban végbemenő, és a saját bőrünkön is érezhető változások mindenképpen indokolttá teszik a kérdés feltevésének ilyen rémisztő megfogalmazását. Mielőtt azonban az olvasó elbátortalanodna, a szerző rögtön tompítani kívánja a felkavarodott érzelmeket azzal, hogy már a hátsóborítón leszögezi, hogy a témának nemzetközi jogi szemlélettel és emellett optimista hozzáállással fogott neki.

1. Az *első fejezet* bemutatja az „új világrend” fogalmának XX. század elején való megjelenésétől napjainkig tartó változását, valamint kifejti, hogy az említett kifejezés jelenleg nincs kitöltve konkrét tartalommal, vagyis napjainkban éppen egy olyan időszakot élünk, amelyet a szerző Galló Bélától kölcsönözve „világrend-nélküliségnek”, világrendetlenségnek nevez. Ennek az ideiglenes állapot megszüntetésének három dimenzióját különbözteti meg, egyrésztől szükség lenne egy új típusú tudati beállítódásra, amely a jelenlegi ökológiai, demográfiai problémákat innovatív megoldások révén, egységes politikai akarattal a háttérben lehetővé teszi az ember és a természet további együttélését. Másodszor szükséges lenne egy multipoláris világ kialakítására, hogy a felmerülő problémákat és hosszú távú kihívásokat ne akadályozzák az első számú hatalmi pozícióért folytatandó harcok. Harmadrészt pedig a

¹ Kondorosi Ferenc: A világ végveszélyben? A nemzetközi jog új kérdései. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 141 oldal

nemzetközi politikai viszonyok olyasfajta átalakítását tartja szükségesnek, hogy a globalizálódó világ lépjen túl a nemzetállamok általi kormányzáson, és alakítson ki egy globális közpolitikát, ami révén a gazdasági és pénzügyi viszonyok kiegyenlítettebbé válhatnak, ami jótékony hatással lenne az instabil nemzetközi politikai viszonyok megszilárdulására, és így az új világrend kialakulásához alapul szolgálhatna az ezzel együtt járó nemzetközi biztonság kívánatos szintje.

Az első fejezetben található még három alfejezet, amelyek közül az első a szuverenitás az átalakulásával foglalkozik, amelynek mozgatórugójaként a globalizációt jelöli meg. A második különálló rész a nemzetközi jog alanyainak bővülését mutatja be. Ez a változás mennyiségi és minőségi szinten is figyelemmel követhető. Folyamatosan új államok alakulnak ki, valamint a nemzetközi közösség domináns szereplői, az államok mellett új alanyok is megjelennek. Elsőként a nemzetközi szervezetek jelentek meg, amelyek jelentős része ma is a hagyományos kormányközi szinten mozog, azonban kialakult a nemzetközi szervezetek szupranacionális szintje is, amely jellemzően a tagállamoktól független intézményekkel is rendelkezik. A nemzetközi jog új és jövőbeni szereplői között említi a könyv még az egyént, a népet, az emberiséget valamint a jövő nemzedéket is. Az első fejezet végén a nemzetközi szervezetek átalakulásával foglalkozik a szerző, külön kiemelve az ENSZ szükségzerű átalakítást, hiszen ezt a világszervezetet több mint fél évszázaddal ezelőtt hozták létre, és így a szervezet struktúrája és működése nem felel meg a XXI. század kihívásainak. Az ENSZ átszervezésénél leghangsúlyosabban a szervezet demokratikusabbá tételét, és annak lehetőségeit vázolja a szerző, míg feladatának az emberi jogoknak a minél szélesebb körben való érvényre jutását tartja.

A *második fejezet* az emberi jogok védelmének egyes elméleti kérdései címet viseli. Az emberi jogok hierarchikus megközelítésének alapjainál az alapjogok csoportosításait mutatja be úgy, mint például generációk szerinti megkülönböztetés, egyéni vagy kollektív jog, abszolút jog és jelzi, hogy a nemzetközi jog az emberi jogok egyforma szintű érvényesülését kívánja meg. Külön cím alatt foglalkozik az emberi jogok összefüggéseivel és oszthatatlanságukkal, valamint az emberi jogok korlátozhatóságával is. Kitekint továbbá, az Európai Unió Alapjogi Chartájára. A fejezet végén rövid értékelés következik az emberi jogok jelenlegi helyzetéről, és ennek keretében megállapítja, hogy a meghatározó régiókban már elérték az alapvető jogok nemzetközi egyezményekben megkívánt szintjét, másutt például az iszlám országokban nem lehet a nemzetközi jog eszközeivel eredményeket elérni. Szót ejt arról a folyamatról is, amely szerint korábbi emberi jogokkal kapcsolatos jogalkotási

trend megfordult, és már nem a nemzetközi jogalkotás húzza maga után a nemzeti jogalkotást, hanem fordítva, és egyes nemzeti preferenciáknak köszönhetően el kell fogadnia a nemzetközi és uniós jognak, hogy a nemzeti jogvédelem oldaláról beszélhetünk hierarchiáról az emberi jogok között.

A *harmadik fejezet* a biztonság új dimenzióiba kalauzolja az olvasót. A biztonságot, mint alapvető emberi szükségletként értékeli, azonban helyesen látja, hogy mint sok más dolog a világban ez térben és időben folyamatosan változik. Más jelent a biztonság a XIX. és más a XXI. században, valamint eltérés mutatkozhat az emberi biztonságérzetek között is, annak megfelelően, hogy fejlett vagy fejlődő állam polgárát kérdeznénk. A korábbi, hagyományos biztonság fogalma államterületi sértetlenséget jelentett, de mára a globalizáció széleskörű kibontakozásának köszönhetően új veszélyek jelentek meg, amelyek mind a nemzeti, mind a nemzetközi biztonságot veszélyeztetik, sőt akár a világbiztonságra is káros hatást gyakorolhatnak. A szerző felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy a globális biztonsági kihívások egymással szorosan összefüggenek, és mindegyik kezelése, vagy éppen elhanyagolása hatással van a más biztonsági kockázatokra. Újfajta veszélyforrásként említi a nemzetközi terrorizmust, a globális felmelegedést, a globális pénzügyi rendszerek összeomlásának lehetőségét, valamint a nukleáris baleseteket. A nemzetközi jog szerepét a biztonsághoz kapcsolatosan úgy érzékelteti, hogy az ENSZ-nek a kollektív biztonság kialakítását kell előmozdítani, amely kapcsán már nem az államok biztonságát kell hangsúlyozni, hanem az emberek biztonságát, a humán biztonságot kell előtérbe helyezni.

A globalizáció hatásai kerülnek górcső alá a *negyedik fejezetben*. Nem túlbonyolítva megállapítható, hogy ahol a globalizáció gazdasági növekedéssel jár, ott politikai akarattal az emberi jogok érvényesülésének (például gazdasági, szociális és kulturális jogok) az esélyei sokkal jobbak, mint azokban az országokban, ahol már akár a globalizáció előtt is egyenlőtlenségek voltak. Ezeken a területeken negatív hatásként például a faji diszkrimináció erősödését, a társadalmi szakadékok növekedését, a szegénység terjedését jelöli meg. A hatások vizsgálatánál felmerült, hogy a nemzetközi jog új alanyainak – a nemzetközi szervezeteknek, multinacionális cégeknek is – a felelősségteljes magatartást kelljen tanúsítani, éppen úgy, mint az államoknak.

Az *ötödik fejezet* a fenntartható fejlődés fogalmának történeti kialakulásával és magyarázatával – a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyeit arra, hogy ők is kielégíthessék a szükségleteiket – kezdődik. A fenntartható fejlődést pontosan annak a hosszú távú

célkitűzésnek tekinti, amelyhez elengedhetetlen lenne a jelen kor világrendjének kialakulása, és a már korábban említett globális közpolitika létrehozása és megvalósítása annak érdekében, hogy az emberiség mind gazdasági, mind szellemi fejlődése folyamatosan pozitív képet adjon, azonkívül a nemzetközi béke és biztonság érdekében való nemzetközi összefogás alapjául szolgálhasson.

2. A következő néhány fejezet a nemzetközi jog által szabályozott globális összefogás, globális kormányzás kihívásaival, valamint az adott feladatok teljesítésének, illetve nem teljesítésnek emberi jogokra, ezáltal az egész világra gyakorolt hatásaival foglalkozik. A fejezetek foglalkoznak a klímaváltozás kérdésével – az emberi léttér esetleges beszűkülésével, a szegénység elleni küzdelemmel – a társadalmi szakadék további elmélyülésével, a járványok és egyéb betegségek terjedésének hatásaival, továbbá ezeknek a lehetséges következményeként fellépő milliós nemzetközi migráció biztonsági kihívásaival

A tizedik fejezet a nemzetközi bűnözéssel, tizenegyedik fejezet pedig a nemzetközi terrorizmussal foglalkozik.

A könyv tizenkettedik, záró fejezetében a szerző a globális kihívások kezelésének eszközeinek a jogot határozza meg, ami hidat képezhet a civilizációk és a kultúrák között, létrehozhatja a párbeszédet, amelyre a XXI. század küszöbén nagy szüksége van a világnak, ha a jelenleg negatív irányba ható változásokat együttes erővel kívánja megszüntetni. Levezeti a szerző, hogy a jogot hasonló társadalmi kihívásokra alkották meg függetlenül attól, hogy a nyugati (szekularizált) társadalomban előforduló politikai jogalkotásának a terméke, vagy az iszlám hittal erősen átitatott, inkább vallási szabályokban megjelenő előírásokról, netalán a közösségi személetről, és az életbölcseesség által szabályozott magatartási normákról, szokásokról beszélünk. Az emberi jogok egyetemességének az elméleti háttere, ami szerint a jogok minden embert fajra, nemre, bőrszínre, vallási és egyéb lelkiismereti meggyőződésre, származásra, vagyoni helyzetre stb. nélkül megilletnek, a kulturális relativizmus zászlója alatt sebeket szenved el. Az emberi jogok érvényességének univerzalitását három szintű kifogással támadják a kulturális relativizmus legfőbb képviselői, az iszlám és az ázsiai országok. Enyhébb kifogásként az hozzák fel, hogy ugyan egyetértés van az egyetemes emberi jogok eszméjét illetően, de tartalmilag nincs megállapodás róluk. A határozottabb kifogás szintjén azt állítják, hogy az egyetemes emberi jogok, csupán a nyugati kultúra (liberális, modernista, esetleg szekuláris) morális minimuma, aminek az érvényre juttatása nem várható el a más értékrendszerrel bíró kultúráktól. Erős kifogásként pedig azt állítják, hogy az emberi jogok minimumának terjesztésével, mintegy gyarmatosító politikát kíván a Nyugat folytatni.

A kultúrák különbözősége és összemérhetetlensége alapvetően nem zárja ki az egyetemességet, mint minden kultúra számára érvényességet, hiszen minden kultúrában megvannak azok az ismérvek, amelyek szerint valamit jónak ítél a társadalom, valamit rossznak, egyes magatartásokat kötelezettségként hárít a rendszer az emberre, míg másokat jogként nyújt az állampolgárainak.

Összességében azt kell megállapítani, hogy minden kultúra, civilizáció rendjét adó szabályozás sohasem statikus, hanem mindig dinamikus jelenség, amely hozzájárult ahhoz, hogy sok eszme, amely az emberi jogok minimumát kívánják – ugyan különbözőképpen értelmezve – érvényre jutatni a globális változások előmozdítása érdekében már több száz, vagy akár ezer éve működnek. Csupán a világ az információs társadalom kialakulásával közelebbi kapcsolatba került az eddig távolabbról szemlélt részleteivel. A könyv végigolvasása, és a tartalmának újragondolása után, a könyvről alkotott benyomásom mindenképpen pozitív, hiszen a globális válságok okait kívánja bemutatni, megoldási módszerrel – a nemzetközi jog szélesebb és demokratikusabb alkalmazásával, a nemzetközi szervezetek globális célok kitűzésével – együtt. Szintén kiemelendő, hogy szorgalmazza a kultúrák közti párbeszédet, valamint hangsúlyt fektet a nem-állami szereplők jelentőségének növekedésére.